

بناهای آباد گردد خراب

ز باران و از تابش آفتاب

ملیحه مهدی آبادی
کارشناس حفاظت و مرمت آثار تاریخی

یادداشت

فردوسی شاعر بزرگ ایران همه آنچه قرار است در قالب این یادداشت گفته شود به شیرینی و روانی در یک بیت سروده است. برای همین یادداشت را با کلام او آغاز کردم. گاهی اوقات در برخورد با یک بنا یا ارزشمند تاریخی اولین سؤالی که از ذهن و خاطر بازدیدکنندگان

می‌گذرد این است که چه عواملی باعث از بین رفتن بناهای تاریخی و فرهنگی می‌شود؟ یا چرا نگهداری از این آثار دشوار است؟ قبل از اینکه وارد این بحث شویم ارائه دو تعریف ضروری به نظر می‌رسد؛ بنا چیست و بناهای تاریخی کدامند؟ دهخدا در لغتنامه‌اش بنا را چنین تعریف می‌کند: (اسم) عمارت، ساختمان، هر نوع ساختمان که برای سکونت و استفاده انسان و حیوان و جا دادن اشیا به‌کار رود. بنا در عربی به معنی آنچه که ساخته شده باشد و جمع آن، ابنیه است.

در تعریف بناهای تاریخی می‌توان گفت: بناهای تاریخی، ساختمان‌هایی با محوطه یا چشم‌انداز فرهنگی‌اند که به‌دلیل ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی، تاریخی، سیاسی، نظامی و... به‌عنوان میراث فرهنگی نگهداری می‌شوند. مکان‌های تاریخی معمولاً توسط قانون و نهادهای قانونی محافظت می‌شوند و بسیاری از آنها از اهمیت محلی، ملی یا جهانی برخوردارند.

وقتی از ساختمان حرف می‌زنیم یعنی مکانی که دارای پی است، پس روی زمین قرار دارد، اسکلت‌بندی دارد که برپی استوار است و سقف و بام دارد، یعنی در معرض عوامل اقلیمی مثل باد و باران قرار دارد. این عوامل جوی متناسب با اقلیم ایران متفاوتند و تأثیر هرکدام از آنها در تخریب بناهای تاریخی بیشتر یا کمتر است. مثلاً در شمال عوامل جوی مؤثر در تخریب بناهای تاریخی؛ باران، برف و رطوبت است که خود عامل اصلی عوامل دیگری مثل رشد گیاهان روی بنا می‌شوند. رشد گیاهان موجب افزایش درز و ترک‌های ساختمان می‌شود. درز و ترک‌ها موجب نفوذ آب باران در بنا و نهایتاً تخریب آن می‌شود.

در مناطق کویری، سرد و گرم شدن بنا و طوفان‌های شنی موجب تخریب سطحی بنا می‌شود که زمینه را برای نفوذ باران آماده می‌کند. منطقه خشک کویری عامل مهمی در رشد مورانه‌ها است. مورانه‌ها موجب فروریختن ناگهانی ساختمان می‌شوند. در مناطق کوهستانی اغلب از سنگ برای ساخت‌وساز استفاده می‌شود. سرما و یخ‌زدن موجب ترک خوردن و یخ برد شدن سنگ‌ها می‌شود و بنیان اثر را نابود می‌سازد. به این آسیب‌ها می‌توان زلزله‌خیز بودن و سیلابی بودن ایران را نیز اضافه کرد که ما تحت‌عنوان حوادث غیرمتعارف می‌شناسیم.

چنانچه آسیب‌های طبیعی را کنار بگذاریم، بلایایی که توسط انسان موجب تخریب آثار تاریخی می‌شود را می‌توان در اثر عوامل انسانی مانند جنگ، سوداگری و منقعت‌طلبی مالکان، متخصصان و عدم شناخت نیازهای ذیربط در ارتباط با حفاظت آثار تاریخی دانست. عدم شناخت را می‌توان در تصویر طرح‌های توسعه‌ای راه‌وشهرسازی، سدسازی و توسعه بی‌رویه شهرها دید.

تغییرات فرهنگی، اجتماعی و دگرگونی‌های باوری و اعتقادی مرتبط با آثار تاریخی نیز می‌تواند سبب تخریب آثار تاریخی شود. هر کدام از این مؤلفه‌های مؤثر در تخریب محل بحث جداگانه‌ای است که در یادداشت‌های آتی در روزنامه «ایران» با شواهد و مدارک به آن پرداخته می‌شود.

خانه تکانی نوروز چقدر برای محیط زیست آلودگی می‌آورد؟

فرش بهن جریمه‌ها برای قالیبویان

هستی بختیاری، سال که به خانه تکانی می‌رسد؛ قالیبویی‌ها بازارشان رونق می‌گیرد. هوای آلوده تهران و لایه خاکستری که هر روز از پنجره‌ها و وزنه‌ها وارد خانه‌ها می‌شود، هم شستن فرش‌ها را به یکی از واجبات خانه تکانی سال نو تبدیل می‌کند. آلودگی قالیبویی‌ها هم مستقیم به جنوب تهران ریخته می‌شود؛ آلوده‌ترین منطقه آن طور که رئیس اداره محیط زیست ری می‌گوید: «جریمه‌های تعیین شدهٔ اقتدر نیست

که صاحبان این صنعت را به نصب شبکه فاضلاب مجبور کند». جریمه‌ها کم و قیمت تمام شده شبکه فاضلاب بسیار زیاد است. براساس آنچه «علیرضا فاضلی» به خبرنگاری صداوسیما می‌گوید: «جریمه صاحب متخلف

این واحدها بین یک تا دو میلیون تومان است.» هزینه نصب شبکه فاضلاب بین ۱۰۰ تا یک میلیارد تومان است. بنابراین صاحب این صنایع می‌توانند بارها تخلف و براجتی هم جریمه آن را پرداخت کنند تا در این تسلسل باطل هم آب از بین برود و هم محیط زیست آلوده‌تر شود.

وی قالیبویی‌ها را جزو صنایع آب‌پر می‌داند و می‌گوید: «خروجی آنها در صورت تصفیه نشدن هم آلاینده‌گی است. محیط زیست بر اساس مواد ۱۱ و ۱۲ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست به واحدهای آلوده تذکر می‌دهد و آنها را به مراجع قضایی معرفی می‌کند.» براساس آمارها تاکنون ۱۴۰ واحد قالیبویی متخلف شناسایی شده و برای بیش از ۱۲۵ واحد پرونده تشکیل و برای برخی هم حکم حبس و جریمه نقدی صادر شده است. تاکنون ۱۳ واحد برای نصب شبکه تصفیه فاضلاب اقدام کردند و نزدیک به ۵۰ واحد هم بدون داشتن پروانه و فصلی فعالیت می‌کنند.»

وی جرایم را بازدارنده نمی‌داند و می‌گوید: «واحدهای زیادی بعد از چندین بار اخطار از مراجع قضایی مجازات شدند اما به طور مثال واحدی که روزانه ۵۰۰ قالی می‌شوید و درآمد خوبی دارد با سابقه تخریب محیط زیست تنها دو میلیون تومان جریمه می‌شود و همچنان به تخلف خود ادامه می‌دهد.»

وی قیمت بالای شبکه تصفیه را دلیل اصلی عدم رغبت خرید آن توسط صاحبان واحدها برمی‌شمرد و می‌گوید: «هر دستگاه بین ۱۰۰ تا یک میلیارد تومان هزینه دارد.» تقریباً در شست‌وشوی هر قالی و قالیچه حدود ۵۰۰ لیتر آب مصرف می‌شود. در صورت نصب شبکه تصفیه فاضلاب ۸۰ تا ۱۰۰ درصد آن قابل بازخوانی و استفاده مجدد است. جنوب تهران مقصد تمام فاضلاب شهر است. فاضلابی که مزارع سبزیجات را هم آبیاری می‌کند و سر سفره خیلی از پایتخت نشینان می‌آید تا سهمی تقریباً برابر برای همه شهروندان تهران داشته باشد.

شفق مجازی

آیا «گردشگری سلامت» ایران معکوس می‌شود؟

آغوش باز عمان برای پزشکان ایرانی

زهرا کشوری

خبرنگار

نماینده‌گی یکی از هتل‌های چهار ستاره مسقط را به عهده دارد. پرستاران در قالب این تور هزینه‌ای را پرداخت می‌کنند، به مسقط برده می‌شوند تا در آزمون شرکت کنند. به گفته او هزینه آزمون پرومتریک برای پرستاران، پزشکان و پیراپزشکانی که در این تور شرکت می‌کنند ۲۵۰۰ دلار است. این شرکت تنها شرکت فعال در حوزه استخدام پرستاران و پزشکان ایران نیست. جست‌وجو در فضای مجازی نشان می‌دهد که شرکت‌های دیگری هم تورهای گردشگری سلامت و تجارت را برای مهاجرت پزشکان و پرستاران ایرانی به عمان پهن کرده‌اند؛ این خاصیت بازار است. مقدم‌بیش از هر چیزی درآمد بالا را دلیل مهاجرت پرستاران و پزشکان ایرانی به عمان می‌دانند. هر «ریال» عمان در زمان نگارش این گزارش ۷۱ هزار

تومان است. حقوق پرستاران استخدامی از ۴۰۰ ریال عمان شروع می‌شود. او می‌گوید: «ایرانیانی که اقامت عمان می‌گیرند به راحتی می‌توانند با کشورهای دیگر مرآوده داشته باشند.» مسافران و مهاجران عمان تنها به پرستاران محدود نمی‌شود. کیفیت درمانی چشم‌پزشکی ایران هم یکی از دلایلی است که سال‌ها است گردشگران سلامت را از کشورهای عربی به ایران می‌آورد. خورشید داغ و گرد و غبار، بیش از هر چیزی شهروندان کشورهای عربی را به بیماران ثابت مطب‌های چشم‌پزشکی تبدیل کرده است. ایران به دلیل قربات‌های فرهنگی و دینی می‌توانست و می‌تواند یکی از مقاصد گردشگران عرب از جمله عمانی‌ها باشد. عمانی‌ها هم قربات دینی دارند هم خاطره خوشی از دفاع ایران از عمان در

برابر شورش ظفار. مقصد آنها شیراز، تهران و مشهد است. آنها معمولاً پس از درمان و زیارت به استان‌های شمالی می‌روند تا استراحت کنند. این گردشگران با توجه به اعتقادات‌شان ایران را کشوری امن برای سفر خانوادگی می‌دانند. آنها به پزشکی ایران کاملاً اعتقاد دارند. سفر خانوادگی گردشگران سلامت نزدیک به دو هفته در ایران طول می‌کشد که به نفع بازار داخلی است. برخی کشورهای حاشیه‌خزر هم از گردشگران جدی سلامت ایران هستند که مقصد بیشتر آنها مشهد و تبریز است. اما حداقل شواهد در بازار عمان نشان می‌دهد روند گردشگری سلامت ایران دارد برعکس می‌شود. گردشگری سلامت ایران سال‌ها است که در چنبره واسطه‌ها است. صنعت گردشگری به واسطه‌ها «حمله‌دار» می‌گردد. حمله‌دارها، بازار گردشگری ایران را با داشتن رقبای بزرگی چون روسیه، ترکیه و هند، بیش از دو دهه است که آزار می‌دهند. بیشتر از یک دهه پیش بود که مسأله به بهارستان هم کشید و نماینده سیستان و بلوچستان از گردشگران عربی سخن گفت که به مرز نرسیده، بخیه چشم‌های‌شان باز می‌شود. حمله‌دارها یک شبکه را برای خود تعریف کرده‌اند و بیماران را از مرزها و فرودگاه به پزشکی می‌سپارند که شرایط متناسبی را برای بیمار به وجود نمی‌آورند. گاهی اوقات یک راننده را تا مرز ایران و عراق هم می‌فرستند تا گردشگر را مستقیم به مراکز و محل‌های طرف قرار داد خود ببرند.

«مهدی علیپور» فعال گردشگری در کشور عمان پیش‌تر در گفت‌وگو با «ایران» از وزارت میراث فرهنگی خواسته بود از کارکنی واسطه‌ها و دلان در حوزه عمان جلوگیری کرده و بازار عمان را ساماندهی کند. او از وجود حمله‌دارانی خبر می‌دهد که برای گردشگر سلامت از عمان در خانه است گردشگران سلامت را از کشورهای عربی به ایران می‌آورد. خورشید داغ و گرد و غبار، بیش از هر چیزی شهروندان کشورهای عربی را به بیماران ثابت مطب‌های چشم‌پزشکی تبدیل کرده است. ایران به دلیل قربات‌های فرهنگی و دینی می‌توانست و می‌تواند یکی از مقاصد گردشگران عرب از جمله عمانی‌ها باشد. عمانی‌ها هم قربات دینی دارند هم خاطره خوشی از دفاع ایران از عمان در

تتها حمله‌دارها، گردشگری سلامت ایران را رنج نمی‌دهند. سه سال پیش ۴۳ هزار گردشگر عمانی به ایران سفر کرده‌اند. این افزایش به دنبال لغو ویزای یکطرفه از سوی ایران برای اتباع عمانی اتفاق افتاد. آن زمان گردشگری بازار ایران اعتقاد داشتند و پیش‌بینی می‌کردند اگر برنامه‌ها خوب پیش برود، تعداد گردشگران عمانی در سال ۹۸ به بالای ۶۰ هزار نفر خواهد رسید اما برنامه‌ها خوب پیش نرفت.

نقص فنی هواپیماها، بی‌نظمی پروازها و افزایش قیمت بلیت‌ها باعث شد تا فعالان هشدار بدهند که شرایط دارد گردشگران عمانی را به سمت کشورهای رقیب چون ترکیه، هند و روسیه می‌راند. «مهدی علیپور» نایب‌رئیس کمیسیون سرمایه‌گذاری آزادگانی عمان در گفت‌وگو با «ایران» چارتر شدن پروازهای ایرانی به مقصد عمان را باعث پلا رفتن قیمت بلیت هواپیما و ویوگردانی گردشگران عمانی از سفر به ایران دانست. حتی «ولی‌الله تیموری» معاون وقت گردشگری کشور هم در گفت‌وگو با «ایران» از نگرانی شدید وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی (سازمان سابق) گردشگران سلامت ایران می‌شود و تنها به بازارهای خارجی به دلیل گرانی بلیت‌های پروازی خبر داد.

گردشگری پزشکی هند، چشم عمانی‌ها را گرفت

آمارها نشان می‌دهد که گردشگری چشم پزشکی هند، بویژه ایالت کرالا هند چشم گردشگران عمانی و خاورمیانه را گرفته است. گردشگری چشم پزشکی بخش پر رونق گردشگری سلامت هند است. به گزارش خبرنگاری گردشگری سلامت ایران، هند ۱۸ درصد بازار جهانی گردشگری را با ۱۹.۷ میلیارد دلار درآمد، در دست دارد. ایالت کرالا و عمان مثال بارز این صنعت رو به رشد هستند. ۷۲ درصد از بیماران بیمارستان مریتا در شهر کالیکوت هند در زمان تأسیس، گردشگران عمانی هستند. مسئولان بیمارستان مریتا هم گفته‌اند: «ما همچنین شاهد رشد ۲۵ تا ۳۰ درصدی تعداد بیماران‌مان به‌صورت ماهیانه از منطقه شورای همکاری خلیج فارس هستیم.» بیمارستان مریتا در شهر کالیکوت هند رساله میزبان صدها گردشگر عمانی است که با اهداف پزشکی مسافرت کرده‌اند. جراحی‌های الکتیو و نیمه الکتیو، یعنی جراحی‌های غیرفوری که از قبل قابلیت برنامه‌ریزی برایشان وجود دارد، بیشترین محبوبیت را برای بیماران عمانی دارند بویژه برای درمان استخوان و مفصل، نظیر تعویض زانو، جراحی ستون فقرات و جراحی قلب.

هند با تسهیلات مراقبت‌های بهداشتی، زیرساختار عالی و هزینه‌های پایین درمان، گردشگران پزشکی را از عمان و منطقه خلیج فارس جذب می‌کند. آفریقا هم بازار هدف مناسبی برای

«مهدی علیپور» ایران را مهم‌ترین مقصد گردشگران عمانی می‌داند و می‌گوید: «بعد از ایران با فاصله زیاد، ترکیه مقصد دوم سفر عمانی‌ها است.» با وجود این فاصله، علیپور و دیگر فعالان حوزه گردشگری سال‌ها است که نسبت به رقابت شدید ترکیه، هند و روسیه برای جذب گردشگران عمانی هشدار می‌دهند. سال ۹۸ تحریم‌ها باعث شد فعالیت ایرانی‌های عمانی در ایران کم شود. فعالان اعتقاد داشتند که ایرانی‌های عمانی می‌توانند جای خالی ایرانی‌های عمانی را پر کنند اما گرانی قیمت بلیت ایرانی‌های ایرانی نگذاشت آنها با خیال راحت تورهای گردشگران را از عمان به ایران بیاورند. گردشگران عمانی به سفر نگاه اقتصادی دارند و سفر ارزان برای آنها یک امتیاز است. احمد خلیلی و علیپور عمانی را به سمت ترکیه و روسیه سوق ده‌ند. هند هم رقیب دیگری بود.

«مهدی علیپور» نایب‌رئیس کمیسیون سرمایه‌گذاری اتاق بازرگانی ایران، سال ۹۸ وجود نقص فنی که گاهی در عرض سه روز دو بار به لغو پروازهای ایرانی منجر می‌شود را باعث خراب شدن امنیت ذهنی مسافران عمانی از پروازهای ایران دانسته بود. به گفته فعالان این بازار، حضور چارترکنندگان و افزایش قیمت‌ها می‌تواند دلیل کافی برای رویگردانی عمانی‌ها از سفر به ایران باشد. علیپور می‌گوید: «چون هواپیما را چارتر کرده‌اند، می‌توانند هر قیمتی که دل‌شان خواست بدهند. پروازهای داخلی هیچ سر و سامانی ندارند.» به گفته او، گاهی پرواز مسقط به شیراز با ایرلاین ایرانی ۴ میلیون و ۸۰۰ هزار تومان می‌شود در حالی که همان پرواز را سلم‌ایر (عمانی است) ۲ میلیون تومان می‌فروشد.

او می‌گوید: «توریست عمانی برای عمل جراحی زیبایی که برای یک ایرانی ۱۵ میلیون تومان هزینه دارد ۳۰ میلیون تومان پرداخت می‌کند. در بهترین هتل‌ها هم اقامت می‌کند. وقتی هم از ایران می‌رود، چند چمدان سوغات می‌برد.» علیپور از گردشگران عمانی سخن به میان می‌آورد سوغات‌های خود می‌برد. عمانی‌ها به صنایع دستی ایران هم علاقه زیادی دارند. علیپور می‌گوید: «چرا باید چنین گردشگرانی را در شرایط تحریم از دست داد؟» کمبود هتل و نامناسب بودن سیستم حمل و نقل از دیگر موانع حضور بیشتر گردشگران عمانی است. به نظر می‌رسد پیامدهای این وضعیت دارد خودش را در بازار گردشگری عمان نشان می‌دهد. از شواهد معلوم است که جامعه پزشکی قصد کرده است تا بی‌واسطه و دور از حمله‌دارانی که گردشگری سلامت ایران را مریض کرده‌اند، خدمات گردشگری را به عمان ببرد. نگاهی به آمار گردشگران ورودی به هند از عمان در حوزه چشم‌پزشکی، نشان می‌دهد واکنش جامعه پزشکی و صنعت توریسم سلامت ایران برای بردن خدمات پزشکی به بازار عمان به جای انتظار برای آمدن گردشگران عمانی کاملاً منطقی است. گردشگرانی که ممکن است زیر دست حریص حمله‌دارها آسیب ببینند، از سوی دیگر بخشی از این اتفاق، رفتار طبیعی و پیامدهای تجاری بازارهای پرمشتری است و در همه دنیا اتفاق می‌افتد اما اگر گردشگری سلامت ایران در داخل سامان نیابد، دست واسطه‌ها کوتاه نشود، عمان بزودی مقصد بیشتر گردشگران سلامت ایران می‌شود و تنها به از دست رفتن گردشگران سلامت عمانی محدود نمی‌شود.

کرمان؛ سرزمین هزار و یک شب

کرمان سرزمین عجیبی است. کوچه به کوچه‌اش، خیابان به خیابانش، محله به محله‌اش، روستا به روستایش و شهر به شهر برای شنیدن حرف‌ها دارد. فقط به حوزه پنج هزار ساله هلیل رود محدود نمی‌شود. تنها شهر تاریخی اش «دقیانوس» بزرگترین شهر اسلامی دوره سلجوقی نیست. شگفت انگیزی تنها در تنوع آب و هوایی اش خلاصه نمی‌شود. از گرمای حیرفت تا سرمای دل‌فراش فقط ۲۵ دقیقه فاصله است. خودشان به این فاصله اعجاب انگیز می‌گویند: «از نخل تا یخ.» همزیستی زیبایی دارند درختان گرمسیری و سردسیری اش در کنار هم در صنایع دستی هم حرف‌های زیادی برای گفتن دارند. همین چننه برهم باعث شد تاشهر راور با رشته قالی، قلعه گنج با حصیربافی و شهر بابک با فیروزه در فهرست ملی شهرهای صنایع دستی ایران ثبت شوند. بیشتر زنان دارستانی، گلیم شیرکی پیچ سیرجان را ثبت جهانی کرده‌اند و تازه، همه آنچه گفته شد؛ قطره‌ای است از اقیانوس. برگ ام (بزرگترین سازه خشتی جهان)، روستای دست‌کند میمند با چندهزار سال قدمت، باغ زیبای شاهزاده یا شاهزاده ماهان با ویژگی‌های منحصر به فرد باغ و معماری عمارت آن، دشت کویر لوت که قدیمی‌ترین درفش جهان از این کویر در منطقه شهداد به دست آمده و سه قنات «گوهرریز» جوبار در شهرستان کرمان، «اکبرآباد» و «قاسم‌آباد» در شهرستان بم و نیز روستای دارستان سیرجان و این شهرستان به‌عنوان خاستگاه بافت گلیم شیرکی سیرجان از آثار ثبت جهانی استان کرمان به شمار می‌روند.

